

100 éves a Brilli Gyula Menedékház

2014. április 26-án a Vaskapu-hegyen álló Brilli Gyula Menedékháznál tartotta ünnepi megemlékezését a Magyar Turista Egyesület Esztergomi Osztálya abból az alkalomból, hogy száz évvel ezelőtt rakták le az elődök a menedékház alapkövét. Az alábbiakban egy összefoglalót olvashatnak a kedves Olvasók a ház történetéről és a turistáskodás esztergomi apostoláról, Brilli Gyuláról.

A Magyar Turista Egyesület Esztergomi Osztálya (MTEEO) 1911-ben alakult meg. A városban és környékén a turistáskodás eszméje hamar népszerűvé vált, amit az is bizonyít, hogy az Egyesület taglétszáma rövid idő alatt az induláskori 70 főről rövidesen 200 főre növekedett. Ebben nem kis szerepe volt Brilli Gyulának, aki az Esztergomi Osztály egyik alapítója, majd ügyvezető alelnöke, és mondhatni, annak lelkes motorja volt egészen haláláig. Szintén neki jutott nagy szerep abban, hogy a város fölötti Vaskapu-hegyen 1914-ben megépült a később róla elnevezett menedékház.

Az építés és a kétszeri bővítés körülményei

Az Esztergomi Osztály 1912. május 14-én a városi tanácsnak küldött levelében említi meg első ízben, hogy tervei közt szerepel egy fedett helyiséggel ellátott kilátó megépítése, saját költségen, és ehhez nagyjából 15 négyszögölnyi terület kijelölését kéri a tanácstól. A testület 1913/4748 tan. számú határozatában jóváhagyta a kilátó és menedékház építését, a költségekhez pedig 200 koronával járult hozzá azzal a kikötéssel, hogy az épület az Esztergomi Osztály esetleges felosztásakor a város tulajdonába kerül át. 1913. június 30-ai keltezésű az a levél, amelyben az Osztály kéri a városi tanács hozzájárulását az építkezés megkezdéséhez. Az engedélyt meg is kapták, így a menedékház építésének munkálatai 1914. március 23-án megkezdődtek. Az alapkövetélti ünnepségre április 19-én került sor, amiről a helyi sajtó is beszámolt. A korabeli tudósítások szerint a nagyjából 300 főből álló turista-csapatot – köztük az Esztergomi Turista Dalárda és a Turisták Dalköre tagjaival – *Farkas Elek*, az Esztergomi Osztály elnöke köszöntötte, és méltatta a nap jelentőségét, majd köszönetet mondott a város képviselő-testületének az anyagi hozzájárulásért. Az építéssel kapcsolatos okmányokat – többek közt *Einczinger Ferenc* tervező és *Kósik Ferenc* építő aláírásával – ezt kö-

vetően egy kazettába zárva ünnepélyesen elhelyezték az alapköben.

1914. június 17-én az Egyesület egy újabb hivatalos levélben tájékoztatta a városi tanácsot arról, hogy a menedékház építését befejezték, és kéri a lakhatási engedély megadását. 1914. június 29-én pedig sor került a vaskapui menedékház felavatására, amely a Turisták Lapjában (1925/7–9. szám) közölt leírás szerint szilárd kőből épült, szerény befogadóképességű ház, „*mely állott egy fedett veranda, egy étkezőszoba, 4 ágygal felszerelt hálófülkéből és egy egész kicsi konyhából.*” A korabeli források alapján mintegy 9000 korona költséggel emelt menedékházra a szükséges pénz nagy részét közadakozásból fedezték. A házfelavatásról, illetve az akkori ünnepség hangulatáról képet kaphatunk, ha beleolvasunk az Esztergom című helyi lap 1914/27. számába. „*Péter-Pál napján, verőfényes szép időben, délután avatta fel a Magyar Turista Egyesület Esztergomi Osztálya az esztergomi Vaskapun épült pompás kilátós menedékházat nagyszámu közönség jelenlétében. Két szép énekszám elhangzása után Farkas Elek, az esztergomi turisták elnöke tartalmas beszéd kíséretében nyitotta meg az ünnepélyt, majd utána Bogisich Mihály v. püspök, prel.-kanonok képviselőjében Parcsami Henrik főgimnáziumi bencés tanár, az esztergomi turista egyesület választmányi tagja megszentelte az épületet, a szertartás befejeztével pedig lendületes beszédet intézett a jelenvoltakhoz.*” Pár nappal később, július 7-én Esztergom Városi Tanácsa, miután küldöttség vizsgálta meg a frissen felavatott házat, kiadta a használati engedélyt. A menedékház életében fontos dátum volt 1923, amikor az Esztergomi Osztály szoba-konyhával és további négy ágygal bővítette az épületet, így már összesen nyolc fekvőhely kialakítására volt lehetőség. 1925-ben, közel 80 milliós költséggel emeletet kapott az épület, újabb három szobával gazdagodva: 1 kétágyassal és 2 négy-négy ágyassal. Így összesen, a szükségágyakkal együtt, 30 hálóvendéget tudtak egyszerre elhelyezni a menedékházban.

Brilli Gyula mint a turistaeszmé esztergomi apostola

Brilli Gyula életének első szakaszáról meglehetősen keveset tudunk. 1866-ban született a morvaországi Zborovice községben. A kromsieri (Kroměříž) hadapródiskola elvégzése után került Magyarországra, a trencsényi 71-esekhez, s előbb az ezred székhelyén, majd Pozsonyban szolgált, mint ezredsegédtiszt. 1897-ben kilépett a hadsereg kötelékéből, és Esztergomba került. Természeteszeretétét valószínűleg otthonról hozhatta,

mert a morva és az Esztergom környéki táj hasonlóságát hamar felfedezve, motorjává, hajtóerejévé vált a városi turistaegyesületnek. Tevékeny részt vállalt annak alapításában, majd pedig a menedékház megépítésében és kétszeri kibővítésében. Munkásságát még életében elismerték, az iránta érzett hála és köszönet egyik szép példája, hogy 1927. május 26-án emléktáblát avattak a tiszteletére a vaskapui menedékház falán, később pedig róla nevezték el a házat. Brillli 1931-ben hunyt el, sírja az esztergomi belvárosi temetőben található. Közkeveltségét és elismertségét jól bizonyítják azok a búcsúsorok, amelyeket az Esztergomi Osztály fogalmazott meg, és az Esztergom című lap 1931/30. számában jelentetett meg. *„Tanítómesterünk, példaképünk volt a természet iránt való lelkesedésben. Kereste a magasságokat s vonzott minket is magával. S amikor felértünk vele egy-egy gyönyörű panorámát nyújtó oromra, az egész szónoklata csak ennyi volt: Hát nézzék, uraim!... Soha-soha olyan szép szónoklatot mint Gyula bácsi három szava... S amikor az első igazi „idegenek” jöttek hívó szavára Esztergomba: a turisták – vezette, kalauzolta őket Gyula bácsi reggeltől estig. Nem volt akkor sem idegenforgalmi hivatal, sem idegenforgalmi bizottság, mégis ment minden nagyszerűen, mert Gyula bácsi meg tudta szervezni az idegenvezető gárdát nem hatalmi szóval, sem anyagiakkal, hanem tisztán szeretettel. Amire ő kért, nem lehetett megtagadni, de ő sem kímélt munkát és fáradságot, ha bármire megkértük.”*

Feloszlatva, félig-meddig elhagyatva, majd ismét megújulva

A Magyar Turista Egyesület Esztergomi Osztályának életében az első nagy törést az első világháború jelentette, mert a trianoni döntéssel a város hirtelen végvárrá vált észak felé, az Osztály mozgásteret pedig jelentősen leszűkült. Az újabb, még az előzőnél is nagyobb törést a második világhégés hozta, illetve az utána következő fokozatos kommunista hatalomátvétel. Belügyminiszteri rendelettel feloszlatták az országban addig tevékenykedő összes egyesületet, így a Magyar Turista Egyesületet is, annak összes szakosztályával együtt. Ez a tény hatással volt az Esztergomi Osztály tulajdonában lévő ingatlanra is. A vaskapui Brillli Gyula Menedékházat előbb átnevezték Király Albert Menedékházzá, majd a Természetbarátok Turista Egyesület tulajdonába adták át. A szocializmus éveiben a ház fokozatosan pusztult, állaga romlott, bár még hosszú ideig a turisták egyik kedvelt úti célja maradt. A Turista Magazin 1975/11. számában például ezt olvashatjuk: *„A szép környezet révén a Vaskapu-*

hegy ideális hétvégi pihenőhely. A házban 25 vendég részére van éjszakai szálláslehetőség egy-egy 4, 6 és 15 személyes szobában, személyenként 20 forintért. Az italokkal is bőven ellátott hideg-meleg konyhás étterem harmadosztályú, az épületben állandó villanyvilágítás és telefon van.” 1975-ben a vaskapui menedékház feletti kezelői jogot a Turistaházakat Kezelő Vállalattól a Pilisi Állami Parkerdőgazdaság kapta meg. Az 1980-as évek elejére az épület állaga annyira leromlott, hogy elengedhetetlenné vált a felújítás, sőt, a teljes lebontás és újbóli felépítés ötlete is felmerült. Makovecz Imre 1984 májusában készítette el a menedékház átépítésére vonatkozó tervét, amely azonban nem került gyakorlati kivitelezésre. Ehelyett a teljes lebontás, majd a korhű újjáépítés valósult meg az 1990-es évek második felében. Ezt követően azonban az épület mindinkább elvesztette eredeti funkcióját – hétvégi szórakozóhellyé és étteremmé vált, ahol sűrűn váltották egymást az üzemeltető bérlők. A 2000-es évek közepére aztán elérkezett a mélypont – üresen, kitört ablakokkal tátongott az egykor szebb napokat is megért menedékház. A legutóbbi évek fejleményeinek köszönhetően viszont fokozatosan rendeződtek a viszonyok a ház körül, mára a kívül-belül egyaránt megszépült és felújított, a nevét is visszacapott menedékház régi pompájában várja többek közt a természetjárókat is. Eközben a Magyar Turista Egyesület Esztergomi Osztálya is újjáalakult 2007-ben, hogy híven Brillli Gyula örökségéhez, a természetjárás és természetszeretet népszerűsítője legyen a városban és annak környékén. Feladatának tartja továbbá az elődök által 1921-ben állított vaskapu-hegyi Magyarok Nagyasszonya-szobor és környezetének ápolását. Várja soraiba mindazokat, akik elveit, eszmeiségét elfogadják, és szívesen barangolnak a természetben.

Wernke Éva Léna fényképfelvétele